

BÖLGESEL KAPSAMLI EKONOMİK ORTAKLIK ANLAŞMASI ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

15 Kasım 2020 tarihinde Güneydoğu Asya Ülkeleri Birliği'nin (ASEAN) üyeleri Brunei, Kamboçya, Endonezya, Laos, Malezya, Myanmar, Filipinler, Singapur, Tayland ve Vietnam ile ASEAN'ın diyalog ortakları Avustralya, Çin, Japonya, Güney Kore ve Yeni Zelanda arasında gerçekleştirilen 4. Bölgesel Kapsamlı Ekonomik Ortaklık (RCEP) Zirvesi'nde RCEP Anlaşması imzalanmıştır. Yaklaşık 8 yıl süren müzakerelerin ardından imzalanan RCEP Anlaşması, dünyanın en büyük serbest ticaret anlaşması olması açısından dikkat çekmektedir.

Öncelikle RCEP Anlaşması'nın, Asya-Pasifik bölgesinde giderek önem kazanan ekonomik entegrasyon sürecinin en önemli sonuçlarından biri olduğu söylenebilir. Çünkü Asya-Pasifik bölgesi, son 20-30 yıldır gerçekleştirdiği ticari-ekonomik gelişmeleriyle günümüzde dünya ekonomisinin en önemli ağırlık merkezlerinden biri haline gelmiştir. Uluslararası alanda siyasi ve ekonomik etkinliği hızla artan Asya Pasifik bölgesinde, bir dönem küresel ve bölgesel çaplı jeopolitik mücadeleler ile çeşitli anlaşmazlıklar yaşanmasına rağmen, bölgesel ekonomik işbirliği, ticaret ve yatırım konularını kapsayan ekonomik bölgeselleşme ve entegrasyon süreci giderek hızlanmaktadır. Dolayısıyla Asya-Pasifik bölgesinin siyasi ve ticari-ekonomik açıdan yükselmesiyle birlikte, bölge ülkeleri arasında ekonomik ilişkilerin güçlendirilmesi, ticaret ve yatırımın serbestleştirilmesi, ticari ve teknik işbirliği ile iş bağlantılarının kolaylaştırılması da ciddi bir ihtiyaç olarak ortaya çıkmaktadır. Bu açıdan bakıldığında, RCEP Anlaşması'na taraf olan 15 ülke, neredeyse dünya nüfusunun %30'una ve dünya ekonomisi ile dünya ticaret hacminin yaklaşık yarısından fazlasına tekabül etmektedir ki, kendi aralarında söz konusu ekonomik entegrasyonun önemi tartışılmaz bir gerçektir. Jeoekonomik açıdan bakıldığında, Asya-Pasifik bölgesinde, böylesi bir ticaret anlaşmasının temeli çoktan atılmıştır. Söz konusu anlaşmadan önce, bölgede ASEAN, ASEAN Artı Üç (ASEAN Plus Three) ve Asya-Pasifik Ekonomik İşbirliği Teşkilatı (APEC) gibi çeşitli bölgesel örgütler bulunmaktaydı. Bölgedeki bu tür örgütlerin öncelikli hedefleri de bölge ülkeleri arasındaki ekonomik ve ticari işbirliğini güçlendirerek, ekonomilerin istikrarlı büyümesini sağlamaktır. Bugüne kadar, ASEAN üyeleri, ASEAN + Bir ve ASEAN + Üç platformları kapsamında Avustralya, Çin, Güney Kore, Japonya ve Yeni Zelanda ile ayrı ayrı serbest ticaret anlaşmaları imzalamıştır. Bunların yanı sıra, Çin-Singapur, Japonya-Filipinler arasında ikili serbest ticaret anlaşmaları imzalanarak, Çin-Japonya-Güney Kore üçgeni ve Çin-Avustralya arasında da serbest ticaret

anlaşmalarına yönelik görüşmeler devam etmektedir. Bölgedeki bu durum daha geniş kapsamlı bir ekonomik entegrasyon modeli olarak RCEP Anlaşması'nın ortaya çıkmasına olanak sağlamıştır.

Jeopolitik açıdan değerlendirildiğinde, RCEP Anlaşması'na özellikle ASEAN ülkelerinin daha çok önem gösterdiği söylenebilir. RCEP Anlaşması, ilk kez 26 Şubat 2011 tarihinde Myanmar'da gerçekleşen 18. ASEAN Ekonomi ve Ticaret Bakanlar Zirvesi'nde ortaya çıkmış, 14-19 Kasım 2011 tarihlerinde Endonezya'da düzenlenen 19. ASEAN Liderler Zirvesi'nde RCEP Anlaşması'na yönelik kapsamlı müzakerelerin başlatılmasına yönelik karar alınmıştır.

Çünkü, bölgedeki ekonomik durumu ve diğer serbest ticaret ortaklarıyla olan ekonomik ve ticari ilişkilerini göz önünde bulunduran ASEAN'ın, RCEP anlaşmasını gündeme getirmesinin ana hedefleri de aşağıdaki 3 başlıkta özetlenebilir: 1) Bölgesel işbirliğinde ASEAN'ın öncü rolünü geliştirerek, ASEAN'ın gelişiminin yanı sıra, bölgesel ve uluslararası meselelerde daha etkin rol oynamasını sağlamak; 2) ASEAN'ın Avustralya, Çin, Güney Kore, Japonya ve Yeni Zelanda gibi serbest ticaret anlaşmaları bulunan ülkeler ile bu tür anlaşmalarını genişleterek ve iyileştirerek, ticaretin daha kolaylaştırılmasına imkan sağlamak; 3) Anlaşma üzerinden ASEAN ülkeleri arasındaki ekonomik işbirliğini daha da artırmaktır.

Ancak Asya Pasifik bölgesindeki RCEP Anlaşması'nı değerlendiren, bölgedeki ekonomik entegrasyonları etkileyebilecek jeopolitik gerçekler de dikkate alınmalıdır. RCEP Anlaşması gündeme geldiğinde, Çin, söz konusu anlaşmayı, Trans-Pasifik Ortaklığı anlaşmasına alternatif olarak değerlendirmiştir. Dolayısıyla, Çin hükümeti konuya yönelik müzakerelere aktif olarak katılmıştır. Çin, özellikle 2013'ten itibaren gündeme getirdiği Kuşak ve Yol girişiminin hayata geçirilmesi için de RCEP Anlaşması'na taraf olan ülkeler ile ekonomik ve ticari ilişkilerin güçlendirilmesine ihtiyaç duymuştur. Örneğin, 2013 yılındaki ASEAN-Çin Zirvesi'nde Çin tarafı, 2020 yılına kadar ASEAN-Çin arasındaki ticaret hacminin 1 trilyon dolara ulaştırılması çağrısında bulunmuştur. Ayrıca, Mart 2018'de ortaya çıkan ABD-Çin ticaret savaşı da Çin'in konuya daha çok önem vermesine neden olmuştur.

Fakat, Çin'in dışında RCEP Anlaşması'na taraf olan diğer ülkelerle çok iyi ticari-ekonomik, siyasi ve askeri işbirliğinde olan ABD'nin, tartıştığımız ticaret anlaşmasında yer almaması da başlı başına bir sorun olarak değerlendirilebilir. Anlaşmanın imzalanması, ABD-Çin arasındaki küresel rekabetin giderek arttığı ve Hint-Pasifik'te ABD önderliğinde

Çin'e karşı ittifakın oluşmaya başladığı bir döneme denk gelmesi de çok dikkat çekicidir. Son yıllarda ise, özellikle ABD, Avustralya, Japonya ve Hindistan arasında "Quad" olarak bilinen dörtlü ittifakın "Özgür ve Serbest Hint-Pasifik" girişimiyle birlikte bahsedilen ülkelerin stratejik belgelerinde resmi olarak kullanılmaya başlanan Hint-Pasifik kavramı, Asya-Pasifik kavramının yerini almaktadır. ABD, Avustralya, Japonya ve Hindistan'dan sonra Fransa ve Almanya da yeni dış politika stratejilerinde Hint-Pasifik kavramını kullanmaya başlamıştır. Söz konusu ülkelerin Hint-Pasifik yaklaşımının temelinde Hindistan'a vurgu yapılarak, Çin'in bölgede giderek artan siyasi ve ekonomik etkisini engelleme amacının bulunduğu aşikardır. Bir de, Ocak 2021'de iktidara geldiğinden beri ülkesinin küresel liderliğini tekrar güçlendirmeye ve müttfikleriyle ilişkilerini pekiştirmeye büyük önem veren ABD Başkanı Joe Biden'in, Hint-Pasifik bölgesini Amerikan dış politikasının önemli bir ağırlık merkezi olarak değerlendirdiği bilinmektedir. Dolayısıyla Washington'un ABD donanmasını Güney Çin Denizi'ne göndererek, olası bir durumda Tayvan'ı ve diğer bölgesel müttfiklerini destekleyeceğini işaret etmesi, öümüzdeki dönemde bölgede ABD-Çin rekabetinin giderek derinleşeceğini de göstermektedir. Bu durum RCEP Anlaşması'nın geleceğini yakından etkileme potansiyeline sahiptir.

Ayrıca, bölgedeki en büyük krizlerden olan Güney Çin Denizi ve Sankaku (Diaoyu) adaları üzerindeki egemenlik tartışmaları, Çin-Hindistan Sınır Anlaşmazlığı, Tayvan sorunu ve Kore Yarımadası gerginliği gibi sorunların nasıl çözüleceği konusu da, RCEP Anlaşması'na taraf ülkeler arasındaki ilişkilerin geleceğini, aynı zamanda söz konusu anlaşmanın geleceğini de doğrudan etkileyebilir. Yaklaşık 3,5 milyon kilometrekarelik büyük bir alanı kapsayan Güney Çin Denizi'nde hak iddia eden Çin, Tayvan, Malezya, Brunei, Filipinler ve Vietnam gibi ülkeler arasında zaman zaman gerginlikler yaşanmaktadır. Güney Çin Denizi'nin küresel ticaret yolu açısından oldukça stratejik bir konumda bulunması bölgede yaşanan gerginliklerin nedenlerinden birisidir. Enerji arzında ve ticari mal taşımacılığında Güney Çin Denizi'ne son derecede bağımlı olmaları, bu kıyıdaş ülkeleri bölgedeki önemli ticari ve enerji güzergahları elde etmeye zorlamaktadır. Tüm bunlara ek olarak, RCEP Anlaşması'na taraf olan Myanmar'da Şubat 2021'deki askeri darbeden sonra ortaya çıkan siyasi istikrarsızlık ve belirsizlik de, RCEP Anlaşması'nın belkelenen onaylanma sürecini olumsuz etkileyebilir.

Yazar Omirbek Hanayi,

Avrasya Araştırma Enstitüsü, Kazakistan

Politika, Dış İlişkiler ve Güvenlik

- Rusya ve Tacikistan, 9.000'i Tacik, 2.500'ü Rusya'nın Tacikistan'daki 201. Askeri Üssü'nde görevli Rus olmak üzere 50.000'in üzerindeki personelle büyük ölçekli ortak askeri tatbikat düzenledi. Taktik tatbikat Tacikistan'ın Harb-Maidon, Momirak ve Sambuli eğitim sahalılarında yürütüldü. Tacikistan Savunma Bakanı Şerali Mirzo, askeri kuvvetlerin söz konusu tatbikata üst derecede hazırlıklı olduğunu vurgularken, Rusya temsilcileri ise manevrayı önemli ve zamanında yapılan bir tatbikat olarak nitelendirdi (TASS, 25.04.2021).
- Özbekistan Cumhurbaşkanı Şavkat Mirziyoyev, Özbekistan'daki diplomatik görevini tamamlayan Tacikistan Büyükelçisi İmomi Sodiq Aşurboyzoda'ya iki ülke arasındaki yüksek düzey ilişkiler ve çok yönlü iş birliğinin geliştirilmesine sağladığı katkılarını dolayı Özbekistan Cumhuriyeti Onur Belgesi ile ödüllendirdi. Cumhurbaşkanı Mirziyoyev, son yıllarda iki kardeş ülke arasındaki yüksek seviyeli dostluk ve stratejik ortaklığa dikkat çekti. Hâlihazırda iki ülke hükümeti, önümüzdeki aylarda Tacikistan'a yapılıcak üst düzey ziyarette ele alınacak kapsamlı iş birliği için yeni bir gündem hazırlamaktadır (ÜzDaily, 24.04.2021).
- Kırgızistan Dışişleri Bakan Yardımcısı Aybek Artıkbayev'in İran'ın Kırgızistan Büyükelçisi Said Harazi'ye yaptığı görüşmede, Kırgızistan ile İran arasında çeşitli ikili iş birliği konuları ele alındı. Taraflar, ikili ilişkiler sisteminde Kırgız-İran hükümetlerarası ortak komisyonun faaliyetlerinin önemine dikkat çekti. Taraflar ayrıca, salgın sonrası dönemde transit ulaşım bağlantılarının restorasyonu ve yakın gelecekte iki ülkenin başkentleri arasında doğrudan uçuşların yeniden başlatılması konularıyla ilgilendiklerini ifade ettiler (Kabar.kg, 23.04.2021).
- Orta Asya Dışişleri Bakanları ve ABD Dışişleri Bakanı Antony Blinken, C5+1 formatının düzenli olarak gerçekleştirilen toplantısına çevrimiçi olarak katıldılar. Katılımcılar, ekonomik iş birliğini daha da güçlendirme, bölgede güvenliği sağlama, iklim değişikliğiyle mücadele ve Afganistan'da barışı teşvik etme imkanları hakkında görüş alışverişinde bulundular. Toplantıda ayrıca, yeşil enerji teknolojilerinin uygulanması, su yönetiminin dijitalleştirilmesi ve su tasarrufu sağlayan teknolojilerin kullanımı konularına özel önem verildi (Centralasia.media, 24.04.2021).
- Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin, Belaruslu mevkidaşı Aleksandr Lukaşenko'yu Moskova'da kabul etti. Kremlin Basın Sekreteri Dmitri Peskov, liderlerin iki ülke arasında başta sanayi, enerji, tıp ve yüksek teknolojiler olmak üzere ekonomik etkileşimi görüştüğü basına kapalı bir toplantı düzenlediklerini duyurdu. Taraflar ayrıca ilgili bakanlıklar ve departmanlar aracılığıyla hükümet düzeyinde geçmiş dönemde yapılan çalışmalarını da özetlediler (Rbc.ru, 22.04.2021).
- Azerbaycan'ın Pakistan Büyükelçisi Ali Alizade, Pakistan Deniz Kuvvetleri Komutanı Amiral Muhammed Amjad Han Nyazi ile görüştü. Büyükelçi Alizade iki ülke arasındaki askeri iş birliğini görüşürken, Azerbaycan'ın Pakistan ile askeri alanda iş birliğine ilgi duyduğunu bildirdi. Amiral Muhammed Amjad Han Nyazi, Azerbaycan'a tecrübe paylaşımı ve askeri teknik kapasite sağlama fikrini olumlu karşılayarak, ülkesinin Karabağ sorusunda Azerbaycan'ın adil pozisyonuna olan desteğini yineledi (AzerNews, 20.04.2021).

Ekonomi, Finans ve Enerji

- Kazakistan Tarım Bakanı Saparhan Omarov, ülkenin tarımsal-sanayi kompleksinin geliştirilmesine yönelik Bakanlık planlarını açıkladı. Açıklamaya göre, Bakanlık hâlihazırda 2021-2025 yılları için kırsal nüfusun hane halkı gelirini artırmayı, 70.000 aile işletmesi kurmayı ve 350.000 çiftliğin dahil edileceği yedi ekosistem oluşturmayı hedefleyen yeni bir kalkınma stratejisi hazırlamaktadır. Omarov, önümüzdeki beş yıl içinde 4.5 trilyon tenge (10.4 milyar dolar) değerinde 845 yatırım projesinin hayata geçirileceğini ve bunların 285'inin 2021'de başlatılacağını duyurdu (Kazinform, 20.04.2021).
- Fransa ile Türkmenistan arasında tarım sektöründeki ikili iş birliği derinleşmektedir. Fransız MEDEF International ve iki ülkenin diplomatik misyonları tarafından düzenlenen bir çevrimiçi semineri sırasında Fransız şirketlerin, özellikle seralardan geliştirilmesinde ortak projeler uygulamaya hazır oldukları duyuruldu. Etkinliğe Türkmenistan'ın çeşitli bakanlıklarının yanı sıra Merkez Bankası, iş çevrelerinden temsilciler ve 35 büyük Fransız tarım şirketi katıldı (Kabar, 22.04.2021).
- Özbekistan, enerji sektöründe doğrudan yabancı yatırımları çekmeye devam etmektedir. Geçtiğimiz günlerde, ülkenin Enerji Bakanlığı Hollandalı Stone City Energy ile yeni bir termik santralin inşası için bir yatırım anlaşması ile bir enerji satın alma anlaşması imzaladı. 1.560 MW'lık enerji santralini inşa etmek için adı geçen şirket 1.2 milyar dolar yatırım yapacak olup, söz konusu proje 2024 yılı sonunda tamamlanacaktır. Tesis, enerji tasarrufu sağlayan en son teknolojilerle donatılacak olup, 2000 kişiye istihdam yaratacaktır (UzReport, 21.04.2021).
- Azerbaycan Devlet Gümrük Komitesi verilerine göre, 2021 yılının üç ayında ülke 1.6 milyar dolar dış ticaret fazlası vermiştir. 2021'in ilk çeyreğinde Azerbaycan'ın ticaret cirosu 6.6 milyar dolar olarak gerçekleşirken, ihracatı 4.1 milyar dolara, ithalatı ise 2.5 milyar dolara denk gelmiştir. Hâlihazırda Azerbaycan'ın işletmeleri, ortaklıklar çerçevesinde 153 ülkede ticaret yapmaktadır. Avrupa Birliği, ülke için önemli bir ihracat pazarı olmaya devam ederken, Bağımsız Devletler Topluluğu'ndaki ortaklar ikinci sırada yer almaktadır (AzerNews, 19.04.2021).
- Rusya Merkez Bankası temel faiz oranını artırmaya devam etmektedir. Geçtiğimiz günlerde Banka, 2021'de ikinci kez oran değişikliğine giderek, temel faiz oranını %4,5'ten %5'e çıkarmıştır. Rusya Merkez Bankası, söz konusu kararını bazı önemli nedenlere dayandırmaktadır. Bunlardan birincisi, tüketici fiyatlarının büyüme oranları ile hane halkı ve işletmelerin enflasyon beklentilerinin üzerinde gerçekleşmesidir. Diğer bir sebep ise toplam talebin hızla toparlanması ile bazı sektörlerde üretimi genişletmek için artan fırsatlar olarak belirtilmektedir (TASS, 23.04.2021).
- Ukrayna Tahıl Derneği, Çin Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler Birliği ile stratejik iş birliği konusunda bir mutabakat imzaladı. Dernek Başkanı Mikola Gorbaçov, Ukrayna'nın Çin'e tahıl ihracatını 2-3 kat artırabileceğini duyurdu. Ülkenin Çin'e hâlihazırda tahıl ihracatını 10 milyon ton olduğu tahmin edilmektedir. İhracat, ağırlıklı olarak mısır ve arpa gibi ürünlerden oluşmaktadır. (Ukrinform, 20.04.2021).

Toplum ve Kültür

- Türk Kızılayı Türkiye, Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan ve Özbekistan Kızılay Başkanlarının katılımıyla bir toplantıya ev sahipliği yaptı. Katılımcılar, Türk Dili Konuşan Ülkeler İşbirliği Konseyi (Türk Konseyi) Kızılay Dernekleri tarafından COVID-19 salgınına karşı yürütülen faaliyetler, ortak kurumsal kapasite geliştirme programlarının uygulanması, potansiyel ortaklar ve diğer konularda danışma konularını görüştüler. Kızılay Başkanları, görüşülen proje ve programların uygulanmasına yönelik çalışmalar düzenlemeye karar verdi (Turkkon.org, 21.04.2021).
- Türk Konseyi ve Azerbaycan Cumhurbaşkanlığı'na bağlı Vatandaşlara Hizmet ve Sosyal İnovasyonlar Devlet Ajansı (ASAN), çeşitli alanlarda iş birliğini genişletmek için bir ön anlaşmaya vardı. Taraflar özellikle, kamu hizmetlerinin sunulması ve dijitalleşme konusunda tecrübe alışverişinde bulunmanın yanı sıra, tek bir dijital platformun oluşturulması kapsamında ilgili alanlarda iş birliği yapmayı kabul etti. ASAN, ülkeler arasında imzalanan mutabakat zaatlarına göre Türkiye, Özbekistan ve Kazakistan'ın ilgili yapıları ile çeşitli alanlarda iş birliğini sürdürmektedir (Menafn.com, 20.04.2021).
- Türkmenistan ve Türkiye'nin Milli Eğitim Bakanları Orazgeldi Gurbanov ile Ziya Selçuk'un katıldığı Türk-Türkmen Konseyi'nin 3. çevrimiçi toplantısını gerçekleştirdiler. Taraflar, uzaktan eğitim geliştirilmesinin önemi üzerinde durarak ikili iş birliği imkanlarını değerlendirdiler. Bakanlar ayrıca, iki ülke arasında hazırlanan Mutabakat Muhtırası'nın hazırlanış sürecini görüştüler (Centralasia.news, 21.04.2021).
- Kırgızistan, COVID-19'la mücadelede Rusya'nın Sputnik-V aşısının ilk 20.000 dozunu teslim aldı. Rus Sputnik-V aşısının teslim törenine Kırgızistan'ın Başbakanı Birinci Yardımcısı Artımov Novikov katıldı. Cumhurbaşkanı Sadır Caparov'un Moskova ziyareti sırasında varılan anlaşmalar çerçevesinde Kırgızistan'ın yakın gelecekte bir milyon doz Rus aşısı alması beklenmektedir (Centralasia.news, 23.04.2021).
- Türkmenistan Tarım ve Çevre Koruma Bakanlığı, "Aral Denizi Bölgesinde İş Birliğinin Geliştirilmesine Yönelik Çok Taraflı Diyalog" başlıklı çevrimiçi bir toplantı düzenledi. Etkinlik, Aral Denizi bölgesinin çevresel refahının korunmasına yönelik işbirliğine odaklandı. Toplantıya çeşitli uluslararası kuruluşların temsilcileri, ilgili Türkmen bakanlıklarından temsilciler, Meclis milletvekilleri, üniversiteler ve kamu kurumlarından uzmanlar katıldı. Katılımcılar, Aral Denizi'ni koruma ve bölgedeki sosyo-ekonomik durumu iyileştirme konularını ele almanın yollarını görüştüler (Business.com.tm, 23.04.2021).
- Türk televizyon dizileri Pakistan'da giderek daha popüler hale gelmektedir. Pakistan devletine ait PTV'nin resmi YouTube kanalında yayınlanan Türk popüler dizisi "Ertugrul" 100 milyondan fazla izlendi. Dizi, 2020'de Pakistan'da Google'ın film-TV kategorisi arama listesinde en çok aranan öge oldu. Bu başarıdan dolayı "Yunus Emre: Aşkın Yolculuğu" ve "Kurulmuş Osman" gibi diğer Türk televizyon dizileri de Pakistan medyasında yayınlanmaya başlandı (Anadolu Ajansı, 24.04.2021).